

10. 4. 2009

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Sjednoci, sjednocuješ, sjednocujeme aneb křišťálové koule netřeba

Původně jsem chtěla tento příspěvek začít vtipem, ale nechat si zmlsat čtenáře hned na začátku by nebylo taktické, proto kdo si počká, ten se dočká. Koho by zdola uvedený text nezajímal, nechť rovnou přeskočí na poslední odstavec. Pro ty ostatní začnu odjinud.

Nejvyšší soud České republiky nedávno oslavil 15. výročí svého vzniku. A že prý se na oslavách vesměs chválilo. (Pan prezident pozván nebyl.) Dokonce i zástupci Ústavního soudu chválili, že prý už soudci Nejvyššího soudu přestali hrát ping pong. Ne snad, že by soudci Nejvyššího soudu přestali holdovat sportu, ostatně to snad nelze ani nějak relevantně posoudit, ale že prý se naučili respektovat rozhodnutí Ústavního soudu.

Tu jsem zase onehdy četla úvodník advokáta Tomáše Sokola, ve kterém píše cosi o adrenalinových záležitostech. S bungee-jumpingem, freedivingem a jiným -ingem to však mělo pramálo společného. Psal o své práci. O tom, že jak plyne čas a s ním i spor, dochází ke změnám v judikatuře, v důsledku kterých "padly interpretace jevící se nad skálu pevnými". Autor zmiňovaného úvodníku zároveň pokládá otázku, jestli, případně jak dlouho, přežije doktrína, na které zrovna staví svoji právní argumentaci. Ó, jak já mu rozumím, a to navzdory skutečnosti, že mi do kanceláře nechodí láteřit klienti. Ti nejodvážnější z nich mi spílají do telefonu, příp. své nářky nad mojí osobou zformulují do stížnosti k rukám předsedy soudu, předsedy nadřízeného soudu, k rukám ministra spravedlnosti, k rukám TV NOVA a bůhví kam ještě. Jsem totiž soudce.

Obě události nedávno minulé mě vedou k zamyšlení nad předvídatelností soudních rozhodnutí a s tím souvisejícím sjednocováním judikatury. Má snad předsedkyně Nejvyššího soudu Iva Brožová pravdu s tvrzením, že se pro sjednocování judikatury dělá dost? A co klienti justice? Mohou být spokojeni s rozhodováním soudů ve svých kauzách? Mohli jejich případní zástupci či účastníci sami s větší mírou pravděpodobnosti odhadnout, jaký bude verdikt soudu?

Shora nastíněné téma se dotýká v konečném důsledku nás všech. Laiků i právních profesionálů. Soudců, advokátů, ale i notářů, podnikových právníků, soudních exekutorů či státních zástupců.

V právním státě platí, že soudy nalézají právo. Jedním ze základních znaků a předpokladů právního státu je existence právní jistoty, tedy důvěry občanů v právo. Podstata právní jistoty spočívá v tom, že každý může spoléhat na to, že mu stát poskytne efektivní ochranu v jeho právech a že mu státní moc dopomůže k realizaci jeho subjektivního práva, že bude v podobné věci rozhodnuto podobně a v různé věci různě, že o věci bude rozhodovat ten orgán, který je k rozhodování příslušný a že tento orgán rozhodne v zákonném řízení. Jak judikoval Ústavní soud ve svém nálezu pl. ÚS 19/93 z 21.12.1993, náležitostí právního státu je udržování stavu důvěry v trvanlivost právní úpravy. Ve svém nálezu pl. ÚS 31/94 z 24.5.1995 dále Ústavní soud řekl, že princip právní jistoty jako stěžejní znak a předpoklad právního státu v sobě subsumuje především efektivní ochranu práv všech právních subjektů a předvídatelnost postupu státu a jeho orgánů vůči právním subjektům.

Nezastupitelnou úlohu na poli posilování důvěry občana v právo má i judikatura obecných soudů. Svou roli však může plnit pouze v tom případě, že je svým způsobem ustálená a jednotná. Snaha o

jednotný výkon soudní moci je právu vlastní a je přitom lhostejné, zda hovoříme o systému common law nebo o kontinentálním modelu. Důsledkem vnitřně konzistentní a jednotné judikatury je posílení autority a důvěryhodnosti soudní moci.

K nastolování principu ustálenosti judikatury napomáhá tzv. proces sjednocování judikatury. Ústavní soud ve svém nálezu IV.ÚS 290/03 ze dne 4.3.2004 uvedl, že Nejvyšší soud má za povinnost mimo jiné svoji judikaturou judikaturu soudů nižších sjednocovat, což je důležité pro zachování předvídatelnosti rozhodování soudů, jakož jednoho z komponentů spravedlivého procesu, a tím i základů demokratického právního státu. V této své činnosti není a nemůže být Nejvyšší soud rigidně omezován tak, že by se jeho právní názory nemohly vyvíjet, ba i měnit. Takový postoj právních názorů by však neměl vést k tomu, aby jím byl popřen ten důvod, pro který je úloha sjednotitele judikatury Nejvyššímu soudu svěřena, tedy právě naplnění principu předvídatelnosti výsledku procesu.

Mezi prostředky ke sjednocování judikatury, která má Nejvyšší soud dle platné právní úpravy k dispozici, patří zejména rozhodování o mimořádných opravných prostředcích, resp. rozhodovací činnost velkých senátů kolegií, dále pak zaujímání stanovisek příslušného kolegia či pléna Nejvyššího soudu a konečně vydávání Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

Nebudu se zabývat jednotlivými mimořádnými opravnými prostředky, které náš právní řád upravuje a kterými se Nejvyšší soud zabývá, neboť by to celkem výrazně přesáhlo rámec tohoto příspěvku. Dovolte mi pouze poukaz na způsob, jakým Nejvyšší soud rozhoduje. Děje se tak v senátech a velkým senátech kolegií. Nejvyšší soud zásadně rozhoduje v senátech (složeném z předsedy senátu a dvou soudců) a pouze tehdy, dospěl-li senát Nejvyššího soudu při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího soudu, postoupí věc k rozhodnutí velkému senátu (§ 20 zákona o soudech a soudcích dále jen "ZoSS"). Rozhodnutí Nejvyššího soudu o mimořádných opravných prostředcích v konkrétní posuzované věci se dostane do rukou velmi omezenému okruhu účastníků. S rozhodnutím Nejvyššího soudu se seznámí účastníci řízení, jejich zástupci a samozřejmě soudci, kteří ve věci rozhodovali před předložením věci Nejvyššímu soudu. Nelze Nejvyššímu soudu upřít, že tento svá rozhodnutí pravidelně publikuje na svých webových stránkách <http://www.nsoud.cz/rozhod.php>, příp. http://www.nsoud.cz/rozhod_vs.php. Rozhodnutí je publikováno po anonymizaci celé, bez právní věty. Takováto databáze soudních rozhodnutí má určitě svůj další potenciál, neboť po vytvoření právní věty k rozhodnutím Nejvyššího soudu by takováto databáze byla velmi cenným informačním zdrojem. Za současného stavu se příslušná rozhodnutí vyhledávají buď podle konkrétní spisové značky, pokud ji samozřejmě znáte a pokud hledáte tématicky zaměřená rozhodnutí, pak musíte zadat vhodně zvolená slova do fulltextového vyhledávače, což podle mého soudu optimální není. Jednotlivá rozhodnutí by se nově dala zařadit do kategorií, subkategorií, oddílů atd. (např. občanské právo hmotné - věcná práva - právo vlastnické). Je otázkou, kdo by takto zpracovanou databázi měl vytvářet a jako formou. A kdo by měl být autorem právních vět? S ohledem na několikanásobné zvýšení nápadu Nejvyššího soudu (počítáno od jeho vzniku) bohužel nevidím jako příliš průchodné řešení, že by takovouto databázi vedl Nejvyšší soud samotný, ostatně taková povinnost mu z žádného právního předpisu ani nevyplývá. Na druhou stranu se nedomnívám, že by to vyžadovalo příliš pracovního úsilí navíc. Pokud by právní větu vytvářel soudce, který meritorní rozhodnutí v písemné podobě vyhotovil a který to "své" rozhodnutí nanejvýš dobře zná, zadal by tento soudce do referátu pro soudní kancelář navíc pouze kategorii, subkategorii, příp. oddíl, kam rozhodnutí zadat a zbytek by byla práce administrativního personálu Nejvyššího soudu. Mám poněkud obavy, že pokud by takto zpracovaná databáze byla vedena na bázi komerční - jakože se v současné době již podobné aktivity objevují - byla by taková databáze a její úplnost ovlivněna tím, pro jaké klienty (zda advokáty, soudní exekutory apod.) byla vytvořena a určena.

S tím souvisí i publikace rozhodnutí soudů nižších, tj. nejen soudu Nejvyššího. Databáze takových

rozhodnutí by pak zřejmě musela být technicky zaštitěna Ministerstvem spravedlnosti s tím, že do databáze by svá rozhodnutí vkládaly příslušné soudy samy. Po technické stránce by se tedy zřejmě jednalo o podobnou aplikaci jako je "infoSoud" a "infoJednání". Vystává však otázka, co publikovat, v jakém rozsahu a jako formou. Mám za to, že s ohledem na přesytení informacemi by nebylo nutné zveřejňovat rozhodnutí soudů nalézacích. Na druhou stranu pro transparentnost soudního rozhodování, by i publikace rozhodnutí soudů nalézacích mělo své opodstatnění, ale to je zase otázka jiná. Zveřejňována by tedy měla být rozhodnutí zejména odvolacích soudů. Rozhodnutí by měla být publikována podle mého soudu celá, samozřejmě po nutné anonymizaci. O vytváření právních vět platí to, co jsem uvedla v případě soudu Nejvyššího.

Podle ust. § 14 odst. 3 ZoSS Nejvyšší soud sleduje a vyhodnocuje pravomocná rozhodnutí soudů v občanském soudním řízení a v trestním řízení a na jejich základě v zájmu jednotného rozhodování soudů zaujímá stanoviska k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu. Tento způsob sjednocování soudní praxe bývá označován jako mimoprocesní způsob (jako procesní způsob je označováno rozhodování Nejvyššího soudu o mimořádných opravných prostředcích).

Stanoviska lze popsat tak, že jde o jakýsi abstraktní výklad zákona, podávaný bez ohledu na určitou kauzu, byť vycházející ze zkušeností soudů při řešení věcí v minulosti. Jak totiž vyplývá ze zákonných definic shora uvedených, předpokladem vydání stanoviska je sledování předchozí judikatury v určitých věcech. Hlavním pozitivem jednotných stanovisek se zdá být možnost Nejvyššího soudu sjednocovat ty věci, které se k němu nedostanou běžnou procedurou (rozhodování o nákladech řízení, výživném apod.). Na druhou stranu jsou ovšem tato stanoviska v rozporu s představou soudce, který sice právo dotváří či vytváří, vždy však jen v souvislosti s jím rozhodovanou kauzou. Úkolem soudu je zpracovávat procesy a v případě potřeby rozhodovat, nikoli však vystupovat v roli komentátora

Institut "stanovisek" byl do našeho právního řádu zaveden zákonem č. [156/1969](#) Sb. Z uvedeného je zřejmé, že jde o institut předchozího režimu, který neměl návaznost na předchozí demokratické poměry. Stanovisky se zajišťovaly meze deklarované soudcovské nezávislosti. Po roce 1989 se o odstranění tohoto institutu uvažovalo, avšak (a zřejmě jen s ohledem na značné množství nových, ne vždy perfektních zákonů, aktuálně vyžadujících autoritativní výklad), k tomu nedošlo.

Pokud jde o vázanost soudců nižších soudů stanovisky Nejvyššího soudu ve věcech, v nichž je řešena právní otázka, jíž se zabýval Nejvyšší soud v přijatém stanovisku, jsou jím "vázáni" stejně jako judikaturou Nejvyššího soudu. Soudci nižších soudů by měli v odůvodnění svého rozhodnutí toto stanovisko Nejvyššího soudu alespoň zmínit, a pokud mají k opačnému řešení problému pádné argumenty, jimiž se stanovisko Nejvyššího soudu nezabývalo, nemělo by se jim vytýkat, že je nerespektovali.

Konečně posledním - výslovně upraveným - prostředkem sloužícím ke sjednocování soudní praxe je Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaná Nejvyšším soudem. Jsou v ní zveřejňována rozhodnutí nejen soudu Nejvyššího, ale i rozhodnutí vrchních a krajských soudů. V dalším odkazují čtenáře na § 24 ZoSS.

S různými neformálními podobami sjednocování soudního rozhodování se však setkáme prakticky u jakéhokoli soudu, včetně soudů okresních. Za jednu z metod sjednocování tak můžeme považovat i neformální konfrontaci názorů jednotlivých soudců a hledání společné praxe. Takové procesy jsou interní, právem neupravené, často ovlivňované neformální autoritou a vnějším pozorovateli zcela skryté.

Vraťme se však na počátek. Soudní rozhodnutí v kontinentálním právním systému je akt aplikace práva, kdy soud konkrétní případ podřazuje pod obecnou právní normu. Judikát se tak odlišuje od

precedentu v angloamerickém právním systému common law, kde soudní rozhodnutí, které řeší případ dosud právními normami neupravený, má normativní význam a je obecně závazné pro další rozhodování v obdobných případech. Precedens je tak na rozdíl od judikátu pramenem práva.

S ohledem na shora uvedené jsou rozhodnutí Nejvyššího soudu - byť publikovaná - závazná pouze pro rozhodnutí v konkrétní věci. Neformálně z nich však často soudy a případně další orgány vycházejí pro autoritu Nejvyššího soudu a pro jejich přesvědčivost výkladu sporných otázek. Navíc Nejvyšší soud svými rozhodnutími do určité míry avizuje, jakým způsobem bude s nejvyšší pravděpodobností rozhodovat v obdobných věcech, pokud se jimi např. na základě mimořádných opravných prostředků bude v budoucnosti zabývat.

Z výše uvedeného tedy plyne, že soud, který bude chtít obhájit svůj názor (navzdory rozhodnutí Nejvyššího soudu v podobné věci), na to má plné právo. Takový soud by však měl, a to bezvýjimečně, odůvodnit, proč se nedrží ustálené judikatury. V čem spatruje, že ten jeho případ je jiný, než ten, co byl souzen dříve a uvést argumenty, proč se právní závěry dřívějšího rozhodnutí Nejvyššího soudu nedají na nově posuzovanou věc použít. Tak se tomu však zhusta neděje. Soudy bez dalšího odmítnou závěry Nejvyššího soudu s lakonickým zdůvodněním, že se s právním závěrem Nejvyššího soudu neztotožňují anebo rozhodnutí Nejvyššího soudu úplně pominou. Větší či menší problém (na velikost onoho problému bude různě nazírat účastník řízení, jemuž narůstají náklady řízení, jinak advokát a jinak soudce) se objeví v okamžiku, když se závěrem Nejvyššího soudu ztotožní soud nalézací, ale odvolací již nikoli. I takto se začíná se sportem shora avizovaným - ping pongem.

Soudce je při výkonu své funkce nezávislý a vázán pouze zákonem. Kvalita soudcovské práce však úzce s kvalitou právních předpisů souvisí. Právní předpisy jsou mnohdy značně nepřehledné a komplikované a navíc jsou i přes tuto skutečnost nadměrně a často měněny, což již samo o sobě může narušovat požadavek jasných a předvídatelných právních norem, jakož i princip právní jistoty a ochrany důvěry občana v právo. Soudce musí obecně závazné právní předpisy znát velmi dobře. Tato znalost však sama o sobě nestačí, protože soudce musí dále umět s těmito předpisy zacházet, musí je umět vykládat a aplikovat na řešený soudní případ. Na tomto místě mi dovoluji, vážení čtenáři, citovat Jaroslava Bičovského, který vzletnějším češtinou řekl to, k čemu jsem se - jazykem neumělým - chystala i já:

Žádný předpis ovšem nemůže být tak dokonalý, aby vyloučil možnost dvou nebo několik a výkladů při konkrétním použití. Žádný soudce se soudcem nerodí, i když má povahové předpoklady k této funkci už od narození, ale každý se soudcem teprve stává. Především teoretickým studiem, avšak s návaznou praxí. Obvykle teprve s množstvím, kvalitou a délkou praxe soudce zraje.

Začal jsem poznávat, jak důležitá jsou konkrétní vzory pro použití teorie. Vzpomínám na tehdejší sbírky vzorů a příručky obsahující text zákonů a nepřehledné množství judikátů publikovaných ve sbírce vydávané tehdejší nejvyšším soudem v Brně. Soudce vědomě či nevědomky musí hledat vzor tam, kde se ještě nesetkal s žádným případem. Nedá-li se mu dobrý, najde si i špatný. Použití dobrého vzoru bez uvážení konkrétní věci je nesprávné, každý vzor potřebuje v podrobnostech soudcovské uvažování.

Vzorem jsou i judikáty a stanoviska Nejvyššího soudu. Je důležité, aby se každý soudce lehce mohl s nimi seznámit. Jde o to, čemu se říká communis opinio doctorum, společné mínění lidí znalých věci. Proto ani soudce nesmí aplikovat bez porozumění kterýkoli judikát. Aby věc mohl náležitě zvážit, musí mít potřebné znalosti teoretické. Ovšem poměr teorie a praxe v soudnictví je ten, že nedokáže-li teoretická fronta přesvědčit soudce o svém názoru, platí ve sporné otázce názor soudu vyslovený v pravomocném rozhodnutí. Při velké šíři materiálu předpisy, judikáty a literatura by měly být lehce přístupné v databance.

Domnívám se, že na otázku položenou v úvodu tohoto příspěvku, můžeme směle odpovědět, že Nejvyšší soud za současného stavu věcí dělá pro sjednocení judikatury dost. Za úvahu by zřejmě stálo zrušení § 14 odst. 3 ZoSS s ohledem na rozporuplnou povahu zde upraveného institutu. Síly Nejvyššího soudu by měly být napnuty pouze k procesnímu způsobu sjednocování judikatury, tj. k rozhodování o mimořádných opravných prostředcích. Dle předsedkyně Nejvyššího soudu Ivy Brožové se soudci zabývají věcně pouhou třetinou podání adresovaných Nejvyššímu soudu. Určitým řešením pro odbřemenění Nejvyššího soudu by tak mohla být změna právní úpravy týkající se příslušnosti soudu pro vyřizování podání, jejichž obsahem je mimořádný opravný prostředek, který v dané věci není přípustný. Tím by se Nejvyššímu soudu otevřel prostor pro rychlejší vyřizování těch mimořádných opravných prostředků, které splňují podmínky pro věcné projednání. V důsledku toho by jednak nižší soudy dostaly zpětnou vazbu ke svým rozhodnutím rychleji a jednak by se - a to hlavně - zkrátila doba, ve které by poměry účastníků založené pravomocným rozhodnutím soudu mohly být dotčeny rozhodnutím Nejvyššího soudu o mimořádném opravném prostředku.

Nelze popřít, že nejednotnost rozhodování soudy nižších stupňů je v právním státě s nezávislým soudnictvím přirozeným jevem (nepřesáhne-li určité meze). NEPŘESÁHNE-LI URČITÉ MEZE. Pod to se lze podepsat. Nelze však jenom z tohoto důvodu polevit v úsilí za sjednocováním judikatury. Jednotná judikatura znamená v konečném důsledku i rychlejší justici a o to jde - myslím - všem zúčastněným.

A na úplný závěr shora avizovaný vtip:

V soudní síni:

soudce: "Pane obžalovaný, co přesně bylo v tom dopise?"

obžalovaný: "Neřeknu nic, dopisní tajemství."

soudce: "A kolik peněz jste nakonec dostal?"

obžalovaný: "Nepovím, bankovní tajemství."

soudce: "Nuže, odsuzuji Vás ke dvěma rokům trestu odnětí svobody nepodmíněně."

obžalovaný: "Za co???"

soudce: "Státní tajemství."

JUDr. Radka Jonášová,
soudkyně Okresního soudu v Jičíně

Pozn. redakce:

Tato písemná práce byla přihlášena jako soutěžní práce v soutěži PRÁVNÍK ROKU 2008 v kategorii Talent roku.

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Prekluze důvodu neplatnosti VH](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)

- [Odpovědnost členů statutárního orgánu za nepodání insolvenčního návrhu včas](#)
- [Vybrané otázky poskytování zdravotních služeb na dálku](#)
- [TOP 5 judikátů z korporátního práva za rok 2025](#)
- [Nový daňový režim ESOP v České republice od roku 2026. Posun k ekonomické realitě a mezinárodním standardům?](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)